

UPPSALA
UNIVERSITET

Teologiska institutionen
Tros- och livsåskådningsvetenskap C, 15hp
Höstterminen 2018
Handledare: Ulf Zackariasson
Betygssättande lärare: Elena Namli

Den kluvna liberalismen

Hur debatten om religiösa friskolor kan förstås ur olika liberalismkonceptioner

Victor Landing
victor.landing.5344@student.uu.se

Abstract

Baserat på olika vetenskapliga och filosofiska definitioner av vad liberalismen kännetecknas av så åsyftar denna uppsats att ge klarhet i vilken liberalismkonception som tre olika svenska riksdagspartier använder sig av i debatten om religiösa friskolor. Det stora fokuset för uppsatsen är att beskriva hur liberalismen kan se olika ut beroende på hur man väljer att värdera olika liberala begrepp. Begrepp som frihet, jämställdhet och rättvisa visar sig definieras olika av de tre riksdagspartier som granskas, och således landar även partierna olika i sina argument beträffande de religiösa friskolorna i Sverige. Med anledning av liberalismens utveckling i historien så har begreppet liberalism och vad som räknas som liberala begrepp ändrats och formats om så att det idag kan uppfattas som svårt att definiera vad som kan anses vara liberalt. Liberalismen lider av en kluvenhet vilket visar sig när partier som anser sig föra en liberal argumentation ibland lyckas landa i beslut som kan anses vara varandras motsatser. Uppsatsens slutsats är att de tre riksdagspartier som presenterats använder sig av huvudsakligen två liberalismkonceptioner, där den ena konceptionen förespråkar en starkare stat för ökad liberalism, medan den andra konceptionen förespråkar en större frihet för individen att forma sitt eget liv.

Nyckelord: Liberalism, frihet, jämställdhet, rättvisa, religiösa friskolor, John Locke, John Rawls

Innehåll

Inledning.....	4
Disposition	5
Syfte och problemformulering	6
Metod och material.....	7
Avgränsningar	9
Forskningsöversikt	10
Teori	13
John Lockes liberalism.....	14
John Rawls liberalism	15
Robert Audis etik och John Stuart Mills liberalism	16
Liberalernas argument.....	18
Centerpartiets argument	22
Kristdemokraternas argument	24
Analys.....	27
Slutsats	32
Framtida forskning i ämnet	34
Referenser.....	35

Inledning

Sverige har genom historien betraktat sig som ett kristet land, där kristendomen har varit den statsbärande religionen. Med Luthers reformation under 1500-talet så började kristendomen i Europa att praktiseras annorlunda av många människor. Från att ha haft en katolsk kristendom med påven som överhuvud, så blev kristendomen för protestanterna något mer privat och mer allmänt. Folk gick fortfarande i kyrkan och firade gudstjänst, men där den katolska kyrkan haft en tydlig hierarki med påve, kardinaler, biskopar och präster, så spred den protestantiska kristendomen tanken på det allmänna prästadömet, och att alla människor således hade en prästs uppgift i vardagen att sprida och förkunna Guds ord.¹ Den tydligaste markeringen av Luthers reformation var att staten och kyrkan skulle skiljas åt och att det endast var tro och Bibeln som skulle få styra tron. I Sverige skedde inte denna åtskiljning förrän år 2000, när kyrka och stat slutligen skiljdes åt.

Sverige har alltså med andra ord kunnat betraktas som ett kristet land under en väldigt lång tid. Samtidigt så visar undersökningar att svenskarna kan anses vara ett av det mest sekulariserade folket i världen.² I Sverige vill svenskarna att politiska beslut och beslut som påverkar deras vardagliga liv ska vara fritt från religiösa principer.

Det vore fel att påstå att det råder en allmän aversion mot religion i sig i Sverige; religionsfriheten har ett majoritetsstöd bland svenska folket.³ Däremot vill man inte att religionen ska få påverka hur landet styrs och utvecklas. Detta har under senare år kommit att betraktas som ett problem för en del svenskar, som menar att den sekulära Sverige-bilden kan anses vara hotad i och med att flertalet religiösa friskolor haft brister som uppmärksammats under senare år. Med religiösa friskolor avses de skolor som tillhör det offentliga skolväsendet, men tillåts att ha en konfessionell eller religiös inriktning på sin undervisning. I maj 2017 fanns det 70 religiösa skolor i Sverige, vilket kan ställas mot de 7000 grund- och gymnasieskolor som finns runtom i landet.⁴

¹ Allmänna prästadömet, *Nationalencyklopedin*

² Boström Hasse, "Här bor de minst religiösa", *Dagen*, 22 januari 2015, <https://www.dagen.se/har-bor-de-minst-religiosa-1.312240> Hämtad 2018-12-01.

³ Demker, Marie, *Positiv attityd till invandring trots mobilisering av invandringsmotstånd, u.å.*, https://www.som.gu.se/digitalAssets/1375/1375031_095-106-marie-demker.pdf Hämtad 2018-12-02, 97.

⁴ Skolvärlden. *Lista: Sveriges religiösa friskolor.* <https://skolvarlden.se/artiklar/lista-sveriges-religiosa-friskolor>, Hämtad 2019-01-04.

En möjlig förklaring till att de religiösa friskolorna har blivit fler till antalet under en kort tid är att Sverige på några år har sett en tillströmning av ett stort antal människor med olika kulturer, religioner och livsåskådningar. Det uppstår således en kulturkrock mellan det sekulära Sverige och de kulturer som anser det vara mer självklart att skolor har konfessionella och religiösa inslag. Denna krock har resulterat i en debatt från politiska partier huruvida religiösa friskolor bör tillåtas i Sverige eller inte. Samtidigt som religionens vara eller icke-vara i skolan debatteras så debatteras även metoderna som några av dessa skolor arbetar med. I flera fall har det upptäckts att elever har delats upp efter kön på bussar, vid skolundervisning och att unga flickor tvingats bära slöja. För den sekulära svensken som tidigare inte behövt sätta sig in i den här frågan, så har det nu kommit att bli en aktuell fråga kring religionens del i skolan och om det hotar vårt öppna liberala samhälle.

Sverige kan i många avseenden betraktas som ett liberalt land. Vi har ett utbrett jämställdhetsarbete på skolor och arbetsplatser. HBTQ-frågor är något som i stort sett alla Sveriges kommuner och landsting arbetar med, och föräldraförsäkringen är idag utformad på ett sätt som gör att ett antal månader är särskilt reserverade åt pappan, som ett steg i ett mer jämställt föräldraskap. För många svenskar är det här självklara liberala principer, men ser man närmare på vad som faktiskt kan anses vara liberalt så är det inte säkert att alla skulle hålla med om att de reformer vi i Sverige håller som liberala faktiskt är liberala. En del kanske till och med skulle kalla dem för socialistiska eller rent utav konservativa.

Liberalismens kluvenhet är således ett faktum, vilket även har visat sig hos de politiska partiernas argumentation beträffande religiösa friskolor. Argumentationen har sett annorlunda ut från olika partier, och det är således därför som den här uppsatsen ämnar reda ut vilka liberalismkonceptioner som partierna använder sig av i sin argumentation i debatten om religiösa friskolor.

Disposition

Uppsatsen kommer att vara indelad i tre större huvuddelar. Den första delen kommer att behandla det mer praktiska i uppsatsens del. Inledningsvis kommer syfte och problemformulering att presenteras där det redogörs för uppsatsens syfte och vad som föranlett uppsatsens huvudtema och frågeställning. Efter denna del kommer sedan uppsatsens metod och material att presenteras där jag redogör för vilken metod jag tänker använda mig av i uppsatsen samt vilka litterära verk och andra källor jag kommer att använda mig av för att kunna finna svar på uppsatsens syfte och frågeställning. Därefter kommer jag att presentera de

avgränsningar som har behövts göras för att uppsatsens omfång inte ska bli för stor samt för att det material jag använder mig av ska vara så relevant som möjligt, samt en motivering till dessa avgränsningar. Efter denna del presenteras forskningsöversikten där jag redogör för tidigare forskning i liknande ämnen likt det ämne som uppsatsen ämnar behandla. I denna forskningsöversikt kommer jag att framföra fem olika forskningsexempel som fungerar som värdefull forskning att kunna reflektera kring under uppsatsens utformande. Därefter kommer uppsatsens teori-del att presenteras vilket kommer att fungera som uppsatsens bollplank när analysen senare ska framställas. I denna teori-del kommer det att presenteras filosofiska och vetenskapliga artiklar som förklarar vad liberalism är. Det kommer även att ges exempel på vad ett antal liberala filosofer anser vara liberala värden, och dessa kommer att vägas in i den definition som uppsatsen kommer att använda sig av när den beskriver liberalism och liberala värden. I nästa del som är själva mittenpartiet av uppsatsen kommer de tre valda partiernas argument i debatten om religiösa friskolor att framställas. Ett parti åt gången kommer att få sina argument refererade, där debatter, artiklar och partiprogram kommer att användas som underlag. I uppsatsens sista del kommer analys att presenteras där partiernas argument kommer att ställas mot den definition av liberalism och liberala värden som presenterats i uppsatsens teori-del. Genom att väga partiernas argument mot definitionen av liberalism och liberala värden kommer man kunna se vilken slags liberalism som de olika partierna företräder. Avslutningsvis kommer en slutsats att presenteras som förklarar vad uppsatsen har kommit fram till samt egna reflektioner kring den information och fakta som jag har kommit fram till i uppsatsen.

Syfte och problemformulering

Den här uppsatsens syfte kommer vara att se närmare på vilka liberalismkonceptioner som Liberalerna, Centerpartiet och Kristdemokraterna bygger sina argumentationslinjer på i frågan om religiösa friskolor. Genom att se närmare på den argumentation som förs från partierna går det även att se vilka principer och rättigheter som de anser vara värda att försvara i ett liberalt och öppet samhälle. Uppsatsens syfte är således att visa på olika syner av liberalism i partiernas argument beträffande religiösa friskolor. Eftersom två av riksdagspartierna utger sig för att vara liberala partier, och där ett parti utger sig för att vara ett kristdemokratiskt parti, så är det intressant att se närmare på vilken form av liberalism som dessa partier förespråkar. Frågeställningen för uppsatsen blir således: *Vilka liberalismkonceptioner bygger Liberalerna, Centerpartiet och Kristdemokraterna sina argumentationslinjer på i frågan om religiösa friskolor?*

Metod och material

Den här uppsatsen kommer att använda sig av en beskrivande idéanalys, där syftet är att tolka och förstå idéinnehållet i partiernas argumentation om religiösa friskolor. Jag kommer att använda mig av Ludvig Beckmans *Grundbok i idéanalys* som underlag för uppsatsens metod. Beckman skriver att beskrivningar av verkligheten bidrar till att kunna förklara verkligheten och vad de fenomen vi önskar beskriva faktiskt är för något.⁵ Genom att beskriva partiernas argumentation och väga dem mot hur liberalismen beskrivs i olika vetenskapliga och filosofiska sammanhang så kommer uppsatsen att kunna påvisa vilka liberalismkonceptioner som respektive parti sällar sig till. Fokus i idéanalysen kommer även att vara ett antal begrepp som partierna använder sig av där partierna har olika definitioner av begreppen. Genom att granska hur partierna beskriver begrepp som frihet och jämställdhet så går det även att få en klarare bild över vad partierna värdesätter och prioriterar i sin politik. Därmed blir det lättare att svara på frågan om vilken liberalismkonception som respektive parti tillhör. Således följer uppsatsens metod det syfte som Carl-Henric Grenholm beskriver beträffande idéanalys; att idéanalysen ska beskriva och klargöra det som återfinns i en text, om argumentationen som förs kan anses vara logisk samt slutligen prövandet av budskapet i argumentationens rimlighet.⁶

Med anledning av vad uppsatsen ämnar behandla så är således den beskrivande idéanalysen den bäst lämpade metoden. Uppsatsen skulle i teorin även kunna baseras på en funktionell idéanalys. Då hade uppsatsen fokuserat på att ge en förklaring till varför partiernas argumentation ser ut som de gör, det vill säga vad uppkomsten till argumenten grundar sig i. En funktionell idéanalys hade antingen kunnat vara rationalistisk, där uppsatsens fokus hade varit att förklara de alternativ som partierna har ställts inför för att slutligen landa i det alternativ som gör att de sedermera argumenterar på ett specifikt sätt. Den funktionella idéanalysen hade även kunnat vara kausal. Då kan man exempelvis se närmare på om argumenten har en genetisk förklaring, det vill säga om man påverkats av nutida eller samtida debattörer i sin argumentation, eller om argumenten har en psykologisk förklaring, vilket innebär att man försöker se om det finns ett samband mellan debattörens personlighetstyp och argumentation.⁷ Anledningen till varför uppsatsen inte väljer att använda sig av en rationalistisk eller kausal idéanalys som metod är för att uppsatsens syfte inte är att svara på frågan varför partierna argumenterar som de gör. Syftet är att svara på frågan hur de argumenterar genom att koppla

⁵ Beckman 2005, 49-50.

⁶ Grenholm 2006, 213-214.

⁷ Grenholm 2006, 214-215.

partierna till olika liberala värden och syn på liberalism.

Uppsatsen kommer, som tidigare förklarats, se närmare på vilka liberalismkonceptioner som partierna grundar sina argument i. Eftersom uppsatsens omfång hade blivit alldeles för stor om jag hade valt att ta mig an samtliga riksdagspartiers argumentation i frågan om religiösa friskolor så har jag valt att fokusera på tre partier. Dessa partier är Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna. Anledningen till att dessa tre partier har valts är för att de har synts mycket i debatten om religiösa friskolor i olika medier. Dessa tre partier har även valts eftersom Centerpartiet och Liberalerna utger sig för att vara liberala partier vilket gör det intressant att se närmare på deras argumentation i frågan samt för att Kristdemokraterna utger sig för att grunda sin politik i kristen etik vilket innebär att de kan ha en särskild partiskhet i frågan. Kristdemokraterna är inte ett uttalat liberalt parti, men det är att anta att partiet i debatten om religiösa friskolor bör föra en liberal politik med anledning av de flertal kristna religiösa skolor som finns i Sverige.

Jag kommer att använda mig av att grundligt referera den argumentation som förts av respektive parti i artiklar och debatter. Dessa referat kommer sedan att vägas mot filosofiska och vetenskapliga artiklar som förklarar vad liberalism är och kännetecknas av, samt John Rawls och John Lockes idéer om vad som kännetecknar ett liberalt samhälle. Grenholm problematiserar parafrasering i vetenskapliga texter; att det i vetenskapliga artiklar inte bör återberätta författarens beskrivning, utan att man istället bör använda sig av att referera, där man då tar fasta på de centrala delarna i texten samtidigt som man också väver in ett eget analyspråk.⁸

Genom att ta vara på de, i min bedömning, centrala delarna i artiklar eller det som partiföreträdare pratar om så har jag gjort ett urval av den fakta jag väljer ska presenteras och måste således också motivera mitt urval. Det är också viktigt att utveckla särskilda ord och försöka förstå ytterligare vad t.ex. en centerpartist respektive en liberal menar med ordet frihet, genom att se tillbaka på i vilka andra sammanhang de använt sig av det ordet. Genom att klargöra vad respektive parti menar med exempelvis frihet och jämställdhet så måste således kontexten granskas när dessa termer uttrycks, för att på så sätt kunna skapa ett begripligt analyspråk. Respektive partis partiprogram kommer även att granskas och vägas in i analysen

⁸ Grenholm 2006, 216.

av den argumentation som förs. Min förhoppning är att detta tillvägagångssätt ska bringa klarhet i vilken liberalismkonception som partierna använder sig av.

Det kommer således att vara en del textbearbetning i den här uppsatsen i form av debattartiklar och intervjuer, men även tv-sända debatter kommer att användas. Användbar litteratur i mitt metodavsnitt är b.l.a. *Two Treatises of Government and A Letter Concerning Toleration*. I detta två verk beskriver Locke människors kunskaper, förmågor och hur människan ställer sig i förhållande till tro och åsikter. De tankar och argument som Locke anför anser jag kan vara till hjälp kring förståelsen av argumenten som förts i debatten om religiösa friskolor. Som verk för John Rawls idéer om liberalism planerar jag att huvudsakligen använda mig av hans båda verk *A Theory of Justice* och *Political Liberalism*. Dessa verk används för att få reda på hur Rawls ser på frihet och jämlikhet i ett samhälle och vad som kännetecknar rättvisa.

Avgränsningar

Uppsatsen kommer att behandla tre av åtta riksdagspartier vilket beror på ett antal faktorer. För det första så har de tre partier som valts ut varit partier som har synts tydligt i debatten om religiösa friskolor. Det är således min bedömning att det kommer att vara lätt att samla in material från dessa partier som går att använda på ett brett och djupgående plan i uppsatsen. För det andra så ämnar uppsatsen behandla frågan om den liberala argumentationen i debatten om religiösa friskolor. Således är det både rimligt, och av särskilt intresse, att granska de partier som uttryckligen beskriver sig själva som liberala partier eller som av någon annan anledning sticker ut i frågan. En sådan annan anledning är Kristdemokraternas position i frågan eftersom de i sitt partiprogram utger sig för att vara ett parti byggd på en kristen etik och judeo-kristna värderingar. En sådan tydlig markering för en särskild religion och livsåskådning i sitt partiprogram gör att de enligt mig bör granskas i sin argumentation om religiösa friskolor. De argument som kommer att granskas i frågan om religiösa friskolor är de argument som framförts under mandatperioden 2014-2018. Denna avgränsning har gjorts eftersom frågan om religiösa friskolor har blivit särskilt aktuell under denna mandatperiod.

Uppsatsen kommer i huvudsak använda sig av argument som förts av partierna på riksnivå, eftersom det på så sätt blir mer sammanhållet jämfört med om man även skulle använda sig av argument som framförts av partiföreträdare på kommun- eller regionnivå. Anledningen till denna avvägning är för att argumenten som presenteras ska ges en så stor tyngd och legitimitet i uppsatsen som möjligt. Ett argument har en större trovärdighet om det kommer från någon i

exempelvis partiledningen av ett parti jämfört med om argumenten skulle komma från en nybliven partimedlem på lokalnivå.

Forskningsöversikt

Det finns en hel del forskning gjord på området om hur politiska partier och dess företrädare agerar när de ställs inför frågan att fatta beslut som innefattar religion. I *Wars and Rumours of Wars: The Contexts of Cultural Conflict in American Political Behaviour* beskriver författarna Geoffrey C. Layman och John C. Green om hur det i modern tid kan anses råda ett, vad de påstår, kulturkrig i den amerikanska politiska debatten. De väljer att dela in debattörerna i två olika sidor, där den ena sidan förespråkar en mer ortodox syn på religion och exempelvis abort, homosexualitet och feminism, medan den andra mer progressiva religiösa sidan är för ett mer öppet samhälle och stöder således de mer liberala kandidaterna.⁹ Nu är visserligen denna forskning gjord i en amerikansk kontext där religionen, och i synnerhet kristendomen, har en större roll i samhället än vad den har i Sverige. Det intressanta med att lyfta denna forskning är just frågan om kulturkrig. Termen "kulturkrig" pekar på de konflikter som kan uppstå i ett samhälle när olika kulturer hamnar i konflikt med varandra, något som vi i Sverige har fått erfara med motståndet mot bland annat böneutrop och moskébyggen. I debatten mellan kulturerna så pågår samtidigt en debatt om den nationella identiteten, och vilken kultur som ska anses vara att föredra.

I *Creating Multicultural Societies: Australia, Britain, Sweden and Canada* beskriver James Jupp hur dessa olika länder har agerat mot den befolkning som ansetts vara från en annan kultur. Han talar dels om urinvånarna i respektive land, och att dessa människor på senare år kan erhålla samma statliga förmåner och liknande som den övriga befolkningen. En betydande del av respektive lands befolkning är även att betrakta som födda utomlands, och huvudpoängen i Jupps artikel är att dessa länder är att betrakta som multikulturella länder. I och med att länderna har blivit multikulturella, så har även grupperingar och partier växt fram som ansett att den nationella identiteten varit hotad.¹⁰ Även om de politiska partierna möjligen inte uttrycker sig på ett sätt som menar att den nationella identiteten skulle vara hotad, så finns det flertalet argument som argumenterar emot mycket av det som uppdragats med de religiösa friskolorna, som exempelvis heltäckande slöja på småflickor och uppdelade klasser efter kön. Om detta

⁹ Green och Layman 2006, 65.

¹⁰ Jupp 1997, 520.

sedan är att betrakta som ett hot mot den nationella identiteten bedömer jag som en ytterst subjektiv fråga.

Ett annat exempel som är värd att nämna i denna forskningsöversikt är hur den judiska befolkningen behandlades i Kanadas näst största provins, Ontario, under början av 1900-talet. Kanada som då bestod av huvudsakligen kristna protestanter och katoliker, ansåg det vara ett potentiellt hot mot den västerländska demokratin om den judiska befolkningen skulle få starta upp egna skolor. För protestanterna och katolikerna var det däremot inga problem att få driva egna skolor. Även i detta exempel fördes argument om att den nationella identiteten skulle vara hotad.¹¹ Det skulle dröja så länge som till 1970 innan judiska skolor fick någon typ av ekonomiskt stöd från staten.¹²

Det blir således påtagligt att de länder som har nämnts i exemplen ovan, och som är att betrakta som mångkulturella länder, under historien har fått ställas inför debatten om vilken kultur som kan anses vara den bästa för landet och för den nationella identiteten. Den gemensamma faktorn för de forskningsexempel jag nämnt, och som även går att finna i den svenska debatten om religiösa friskolor, är att debatten kommer att kretsa kring kulturella och religiösa frågor som tidigare inte varit dominerande i respektive land. Även om stora framsteg har gjorts beträffande religionsfriheten i Australien, Storbritannien, Kanada och även i Sverige, så pågår det fortfarande en debatt i bland annat Sverige om de religiösa friskolornas metoder.

Ytterligare två vetenskapliga artiklar är värda att nämna i forskningsöversikten. Den ena artikeln är skriven av Joachim Rosenquist och behandlar frågan om hur en politisk liberalism ska ställa sig i förhållande till skolans religionsundervisning. Rosenqvist använder sig av den liberale filosofen John Rawls i sin artikel för att lyfta Rawls teori om pluralistiska samhällen, vilket innebär att människor bör visa tolerans mot avvikande uppfattningar än den egna, och att inte genom politiska maktutövningar försöka tvinga på andra sin egen ståndpunkt.¹³ Rosenquist beskriver även i sin artikel hur Rawls såg på skolans uppgift i samhället. Rawls menade att skolan skulle fostra elever till att lära sig dygder som tolerans och respekt och att eleverna bland annat skulle ges en förmåga att reflektera över samhällsfrågor.¹⁴ Temat för Rosenquists artikel är hur skolan ska kunna hålla i religionsundervisning på ett sätt som gör att undervisningen inte uppfattas som partisk för eller mot en viss religion. Rosenquist landar slutligen i en slutsats likt

¹¹ Schoenfeld 1999, 116.

¹² Schoenfeld 1999, 121.

¹³ Rosenquist 2007, 76.

¹⁴ Rosenquist 2007, 82.

det Rawls är inne på, det vill säga att en skola i sin religionsundervisning aldrig kan eller bör anses vara helt neutral, men att undervisningsmetoden bör vara på ett sätt som enbart beskriver religioner och låter eleverna själva reflektera över den information de fått ta del av.

Den andra artikeln som är inne på ett liknande ämne är artikeln *Freedom, Equality, Fraternity? Towards a Liberal Defence of Faith Community Schools* av Andrew Wright. I artikeln diskuterar Wright den politiska liberalismens kluvenhet, och hur olika de liberala argumenten kan se ut trots att de olika sidorna i debatten grundar sina argument i samma termer om jämlikhet, frihet och tolerans. Som exempel nämner Wright de båda filosoferna Thomas Hobbes och John Locke, som förespråkar en hårdare respektive mjukare form av liberalism. Hobbes liberalism kännetecknas av att staten med en stark regering har ett ansvar att värna om den personliga friheten. Utan en stark regering så skulle samhället enligt Hobbes förfalla i kaos och livet skulle bli kort och väldigt dåligt. I Hobbes liberala samhälle så är den liberalistiska friheten målet i sig, och staten bör därför enligt Hobbes ges makt att göra sig av med alla hinder som hindrar denna liberala frihet att uppnås. Dessutom är religion något som enligt Hobbes ska förpassas till den privata sfären, och bör därför inte ha något med politiskt beslutsfattande att göra.¹⁵ John Locke förespråkar en mjukare form av liberalism, som menar att både liberaler och icke-liberaler kan leva sida vid sida som ett tecken på välvilja mot varandra. Enligt Locke är det genom dialog med andra människor, och att visa varandra värden om frihet och tolerans som gör att vi lär oss av varandra och på så sätt kan ändra våra vanemönster.¹⁶ Liberalismen har med Wrights artikel bevisats ha ett dilemma, en kluvenhet, där tillvägagångssätten för att uppnå frihet och jämlikhet kan se olika ut.

Artiklarna i min forskningsöversikt visar dels på de konflikter som ofta uppstår när en annan kultur gör inträde där en annan majoritetskultur råder. Ofta blir det en fråga om vilken kultur som bör vara den ledande, och en debatt om den nationella identiteten är vanligt förekommande. Samtidigt visar de två senare artiklarna att liberalismen lider av en kluvenhet där liberala värden om frihet och jämlikhet försöker uppnås på olika sätt av liberaler. Det visar sig att liberalismen, som ofta försöker vara en ideologi som förespråkar neutralitet, har väldigt svårt för att hålla sig neutral.

¹⁵ Wright 2003, 145-146.

¹⁶ Wright 2003, 146.

Teori

Den tidigare folkpartistiska partiledaren Gunnar Helén yttrade en gång i tiden de berömda orden ”att vara liberal är att vara kluven”. Det ligger mycket i de orden om man väljer att granska liberalismens ideologi på närmare håll. En del människor benämner sig som liberaler när de förespråkar hårdare tag mot brottslingar och en stat som fokuserar på grundläggande uppgifter såsom ett fungerande rättsväsende, en fungerande polis och ett starkt försvar. Andra menar att liberalismen kännetecknas av en frihet att kunna göra som man vill i ett samhälle så länge man inte skadar någon annan. Några menar att liberalismen kännetecknas av en kamp om jämställdhet och lika rättigheter för samhällets samtliga medborgare. Det finnes således ett brett spektrum av åsikter vad som kan anses vara liberalt och vad som kännetecknar liberalism. Att vara liberal innebär alltså att vara kluven. Trots denna kluvenhet går det att finna gemensamma grunddrag för vad som kännetecknar den liberala ideologin.

Duncan Bell, doktor i politisk teori och internationella relationer vid University of Cambridge, redogör i artikeln ”*What is Liberalism?*” för hur liberalismen som ideologi kan anses ha blivit mångtydig och diffus, och försöker därför själv reda ut vad liberalismens grunddrag är och vad liberalismen karaktäriseras av. Bell beskriver att liberalism bland annat kan tolkas som summan av den totala mängden uppfattningar om olika ämnen som t.ex. frihet, auktoritet, autonomi och jämlikhet. En sådan tolkning innebär att liberalismen kan ses som en bred ideologi med högt i tak beträffande tolkningsmöjligheter för olika termer. Bell menar att en sådan tolkning av liberalismen leder till att en viss typ av åsikter beträffande auktoritet, autonomitet och jämlikhet räknas som liberala.¹⁷ För att tolka Bell rätt så innebär det således att det är många uppfattningar som kan anses vara liberala, om tillräckligt många hyser samma uppfattning om olika liberala värden.

Ett antal liberala tänkare beskrivs av Bell som filosofer varpå liberalismens tankar grundar sig i. Filosofer som bland annat John Locke och John Rawls lyfts fram som liberala tänkare som varit med och lagt grunden för den liberalism som vi känner till idag. För att således få en djupare förståelse av vad liberalismen kännetecknas av kommer uppsatsens följande del presentera några verk av de båda liberalerna John Locke och John Rawls samt vad de anser känneteckna liberalismens grunddrag.

¹⁷ Bell 2014, 686.

John Lockes liberalism

I *Two Treatises of Government and A Letter Concerning Toleration* ger John Locke sin syn på vad som kännetecknar ett liberalt och frihetligt samhälle. Locke beskriver bland annat hur alla människor föds fria, jämlika och självständiga och att ingen människa ska behöva underkasta sig den politiska makten från någon annan utan medgivande.¹⁸ Därtill skriver Locke att han inte ser något problem med att människor i ett samhälle väljer att skapa egna gemenskaper och grupper som skiljer sig från majoriteten av befolkningen. Detta skulle inte innebära att någon grups friheter kränks, eftersom alla enligt Locke befinner sig i frihet i ett slags naturligt tillstånd.¹⁹ Det är således enligt Locke fritt för var och en att bilda gemenskaper i samhället med egna intressen, så länge man accepterar att man lever i samhället tillsammans, även med dem som inte är med i den egna gemenskapen, och att samhället styrs av majoriteten av vad dess befolkning vill.

Lockes tanke om den personliga friheten grundar sig i hans Lutherska tro. Locke menade att alla människor på jorden är varelser skapade av Gud, och att människor därför är skyddade från att vara ägda av varandra.²⁰ Som en del av det liberala samhället ville Locke uppmuntra privat ägande av egendom och mark, och menade att det privata ägandet inte skulle vara något negativt för samhället. Locke ansåg att den som av egen kraft och arbete lyckas skapa sig privat egendom och mark ökar mänsklighetens gemensamma resurser.²¹ Det är att anta att denna syn som Locke hade på privat ägande även innefattar en frihetlig syn på valfrihet och en mångfald av aktörer i samhället. Eftersom resultatet av fler privatägda egendomar i samhället, såsom exempelvis livsmedelsbutiker, skulle främja Lockes tanke om privat äganderätt och hans tanke om att ingen människa ägs av någon annan så kan man utgå från att Locke var för en fri marknad.

Beträffande religiös frihet i samhället så kan Locke beskrivas som något kluven i frågan. Som vanlig medborgare ansåg Locke att man skulle få bekänna sig till vilken religion man ville. Däremot ansåg Locke att ateism och religion, däribland katolicismen och islam, inte skulle få ges något politiskt inflytande eftersom detta enligt Locke skulle skada det gemensamma goda i samhället.²² Lockes syn på religionsfriheten kan tyckas vara väldigt icke-liberal, men ser man till hur en del liberaler debatterar i frågan om exempelvis religiösa friskolor så går det att finna

¹⁸ Locke 2003, 141.

¹⁹ Locke 2003, 142.

²⁰ Shapiro 2003, 312.

²¹ Shapiro 2003, 316.

²² Shapiro 2003, 320.

likheter med Lockes argument och de argument som förs idag. Detta kommer att exemplifieras i uppsatsens analysavsnitt.

John Rawls liberalism

John Rawls talar om rättvisa som en viktig princip i ett liberalt samhälle. I boken *A Theory of Justice* beskriver Rawls hur ett samhälle kan anses vara välfungerande om det eftersträvar det goda för sina invånare samt om samhället arbetar efter en allmän uppfattning om vad som kan anses vara rättvist. Samhället kan då anses vara välfungerande och rättvist om (1) samhällets medlemmar vet vad de rättvisa principerna är och eftersträvar att följa dem och att (2) samhällets institutioner känner till dessa rättvisepprinciper och eftersträvar att följa dem.²³

Orättvisa ska enligt Rawls endast tillämpas om det förhindrar en större orättvisa. Detta exemplifierar Rawls med vad han benämner som "the difference principle". Rawls "difference principle", eller differensprincip, innebär i enkla drag att det i ett samhälle kan anses vara accepterat att göra det ojämlikt i vissa fall, om det kan motiveras med att en person som har det sämre ställt får det bättre. Det handlar enligt Rawls om att i ett samhälle maximera möjligheterna för de som har det allra svårast.²⁴ Ett exempel på när Rawls differensprincip skulle kunna motiveras är skatteintäkter för sjukvård. Beroende på vilken inkomst man har betalar man också olika mycket i skatt, vilket gör att systemet inte är helt jämlikt. Däremot gynnar ett sådant system de allra sjukaste och fattigaste, som genom skatteintäkter inte behöver betala höga sjukförsäkringar eller avgifter vid sjukhusbesök. Differensprincipen innebär således enligt Rawls att sociala och ekonomiska skillnader ska ordnas så att de är till den största förväntade nyttan av de minst fördelaktiga och att denna regel gäller på olika nivåer och i positioner i samhället och präglas av rimliga förhållanden och lika möjligheter.²⁵

Rawls väljer att göra en distinktion mellan rättvisepprinciper som ska tillämpas i olika institutioner såsom rättsväsende och politiska beslutsorgan, och de rättvisepprinciper som ska tillämpas på individnivå. Rawls talar om ett antal olika friheter som varje individ bör ha för att ett samhälle ska kunna anses vara rättvist. Det är friheter som åsikts- och mötesfrihet, yttrandefrihet och friheten att få behålla sin integritet, det vill säga att vara fri från förtryck och fysiskt våld.²⁶

²³ Rawls 1999, 4.

²⁴ Rawls 1999, 70.

²⁵ Rawls 1999, 72.

²⁶ Rawls 1999, 53.

Frihet är en stor del av Rawls principer om rättvisa. Friheten att få följa sina moraliska, filosofiska eller religiösa intressen utan att någon hindrar en är enligt Rawls en viktig frihets- och rättvisprincip. Samtidigt innebär den friheten att man inte själv ska ge sig friheten att tvinga på andra sina egna övertygelser. Rawls beskriver det som att staten måste ha en skyldighet att inte hindra människor att följa sina intressen.²⁷

Rawls väljer att utveckla sina rättvisprinciper i boken *Political Liberalism* där han väljer att tala om vad han benämner som *okunnighetens slöja*. Med okunnighetens slöja menar Rawls att eftersom människor inte på förhand kan veta vilken roll eller position som han eller hon kommer att uppnå så bör man fatta beslut baserat på vad som är moraliskt rätt. Det moraliskt rätta är att upprätthålla principer om frihet och rättvisa, där Rawls menar att människan har en inneboende kraft att själv kunna fatta dessa moraliska beslut. Därför ska alla invånare i ett samhälle ges samma grundläggande friheter, eftersom alla människor ska ges samma frihet att kunna skaffa sig en utbildning, ett arbete och dylikt.²⁸ Exemplet med okunnighetens slöja sammanfattar på ett bra sätt vad Rawls anser vara rättvist i ett samhälle.

En stor del av liberalismen handlar om frihet av olika slag, och man brukar ibland tala om negativ och positiv frihet. Den negativa friheten kan mer utförligt förklaras som friheten från att uppleva förtryck från olika fysiska och juridiska hinder. Med andra ord så betraktas människan som en fri individ så länge hon inte hindras från att göra egna val. John Locke var en förespråkare av negativ frihet eftersom han ansåg att frihet är när man kan anses vara oberoende av andra och av externa krafter.²⁹ Den positiva friheten beskrivs som att individen ges möjlighet att förverkliga sig själv och sin fulla potential utifrån sin fria vilja. John Rawls kan med sin differensprincip anses vara en förespråkare av positiv frihet. Skillnaden mellan negativ och positiv frihet ligger i att den negativa friheten är att inte hindras från att utföra handlingar, medan den positiva friheten tar i beaktande att inte hindras från att göra de handlingar man faktiskt vill göra.³⁰

Robert Audis etik och John Stuart Mills liberalism

Ytterligare en filosof som är värd att nämna i detta avsnitt är den amerikanska filosofen Robert Audi som huvudsakligen ägnat sig åt epistemologi och etik i sina studier. I boken *Democratic Authority and the Separation of Church and State* går Audi in på det problem som uppstår i

²⁷ Rawls 1999, 177-178.

²⁸ Rawls 1996, 24-25.

²⁹ Frihet, *Nationalencyklopedin*.

³⁰ Frihet, *Nationalencyklopedin*.

många länder när stat och religion ska förhålla sig till varandra. Audi väljer att bemöta problemet hur en sekulär stat både ska upprätthålla sin separation mellan stat och religion samtidigt som religiösa invånare i ett samhälle inte ska betraktas eller uppleva sig själva som främlingar på grund av sin religion.³¹ En lösning på detta dilemma vore enligt Audi att staten följer några av den liberala filosofen och utilitaristen John Stuart Mills tankar om frihet.

Mill beskriver i sitt verk *On Liberty* vad han betecknar som "the harm principle". "The harm principle" innebär att människan som individ eller kollektiv endast ska ges rätten att intervensera i någon annan människas liv om interventionens syfte är att förhindra skada mot personen i fråga eller mot någon annan.³² Mills "harm principle" ingår i en större frihetsprincip som Audi benämner som "the liberty principle", som innebär att en regering ska skydda religionsfriheten för sitt folk så långt det är möjligt och inom gränserna för Mills "harm principle".³³ Detta utvecklas i vad Audi vill kalla för "The protection of identity principle" som innebär att ju mer betydelsefull religion och religiösa handlingar har för en person och den betydelse dessa har för en persons identitet desto starkare blir incitamenten att skydda dessa åtaganden för individen.³⁴

Mills "harm principle" kan inte sägas vara en felfri teori för att stat och religion oproblematiskt ska kunna verka sida vid sida. Problemet med Mills "harm principle" är att den inte specifikt definierar vad som utgör skada och som därmed ger rätten för individer och stat att intervensera och inkräkta på människors frihet. Å ena sidan exemplifierar Mill med att en stat aldrig ska acceptera vissa extrema handlingar som utförs i religionens namn som exempelvis ojämlik behandling av kvinnor eller bortgifte av barn.³⁵ Detta är enligt Audi exempel på när skada sker och där stater inte ska hålla sig neutrala. Å andra sidan utvecklar inte Audi sitt resonemang vidare till att införa mer svårdefinierade exempel av skada, som när någon känner sig kränkt eller illa berörd över något som berör religion, men där ingen lider någon fysisk skada.

För att slutligen återgå till Bells artikel så beskriver han hur liberalismen har utvecklats genom historien. Från att som på Lockes tid ha fokuserat på frihet ur ett såväl individuellt som samhälleligt perspektiv, så började liberalismen att under början av 1900-talet handla om den individuella friheten gentemot staten och människors naturrätt i kombination med kontraktualism.³⁶ Detta innebar att folk blev mer öppna för att ge upp delar av sin frihet för att

³¹ Audi 2011, 38.

³² Audi 2011, 41.

³³ Audi 2011, 41.

³⁴ Audi 2011, 42.

³⁵ Audi 2011, 45.

³⁶ Bell 2014, 699-700.

lättare kunna tillgodose gemensamma intressen, som exempelvis en fungerande rättsstat.³⁷ De liberala tankegångarna kan därför anses ha gått från betoning på de negativa friheterna i enlighet med Locke, till att vara mer fokuserade på positiva friheter i enlighet med Rawls liberalism. Idag går det att se stark betoning på såväl negativa som positiva friheter från liberala partier, vilket inte nödvändigtvis behöver stå i motsatsförhållande till varandra. Därmed inte sagt att det fortfarande kan sägas existera en kluvenhet i liberalismen.

Liberalernas argument

I Liberalernas partiprogram som antogs vid partiets landsmöte 2013 och som uppdaterats vid efterföljande landsmöten 2015 och 2017 är begreppet frihet en central del. I inledningen till partiprogrammet går det att läsa att Liberalerna ser det som sitt uppdrag att ”utifrån liberala idéer ta strid för varje människas rätt att forma sitt eget liv” och att Liberalerna varit det parti som under århundraden ”identifierat, bekämpat och rivit hinder för människans frihet”.³⁸ Vidare lyfter Liberalerna att frihet inte får vara ett privilegium för ett fåtal, utan att de ”demokratiska värdena” måste försvaras och att rasism, ojämställdhet, inskränkthet och intolerans ska bekämpas.³⁹

Under avsnittet ”Liberalismen” i partiprogrammet beskriver Liberalerna vilken sorts liberalism, eller liberalismkonception, som partiet sällar sig till. I denna del betonas människans unika karaktär i förhållande till andra människor, och att människan därför utefter sin bakgrund och sina möjligheter ska ges en så stor frihet som möjligt att forma det liv som han eller hon önskar.⁴⁰ Vikten av religionsfrihet och tankefrihet betonas genom att beskriva det viktiga i att fritt få försöka övertyga andra i samhället om den åsikt man själv anser vara den rätta, samt att friheten att få utöva och kunna avstå religion måste existera i ett liberalt samhälle.⁴¹

I Liberalernas partiprogram går det att på flera ställen finna att Liberalerna väljer att benämna sig som socialliberaler och att partiet betonar värden som en likvärdig skola för alla, en dynamisk ekonomi och att utjämna förutsättningar för varje enskild individ. Till skillnad från den vanliga liberalismen som huvudsakligen fokuserar på att statens roll är att uppehålla statsmakten och garantera den fria marknadens funktionsmöjligheter, så fokuserar socialliberalismen även på att staten har ett ansvar för människors välbefinnande i ett

³⁷ Kontraktualism, *Nationalencyklopedin*.

³⁸ Liberalerna, *Liberalernas partiprogram*, 1.

³⁹ Liberalerna, *Liberalernas partiprogram*, 1.

⁴⁰ Liberalerna, *Liberalernas partiprogram*, 2.

⁴¹ Liberalerna, *Liberalernas partiprogram*, 2.

samhälle.⁴² Det går således att tolka socialliberalismen som mer vänligt inställd till en paternalistisk stat i form av fler lagar och regleringar om detta i sin tur kan leda till att människor får ett ökat välbefinnande.

Att Liberalerna genom socialliberalism vill införa ett samhälle med lagar och regler som rymms inom den liberala hegemonin exemplifieras i ett antal stycken i partiprogrammet. Dels betonar Liberalerna jämställdhetsperspektivet som ska genomsyra samhällets samtliga nivåer och institutioner. Detta uppnås enligt Liberalerna genom att införa ”jämställda villkor” inom alla områden, såväl politiska, kulturella, sociala och ekonomiska. Detta innefattar även arbete med normkritik och genusfrågor i skolmiljö och undervisning.⁴³ Liberalernas inställning till föräldraförsäkringen är också ett exempel på socialliberal politik, där Liberalerna anser att tre månader enligt lag måste tas ut av respektive vårdnadshavare.⁴⁴ Jämställdhetsfrågan och frågan om föräldraförsäkringen är således bra exempel på socialliberal politik där man från statligt håll genom lagar och regleringar väljer att ta sig friheten att bestämma över människors privatliv med önskan att öka människors välbefinnande.

Liberalerna är det parti som många förknippar med skol- och utbildningsfrågor. En väljarundersökning gjord av företaget Novus i november 2018 visar att Liberalerna är det parti utöver Socialdemokraterna och Moderaterna som har störst förtroende i frågor som rör skola och utbildning.⁴⁵ Utöver att Liberalerna på flera ställen betonar vikten av en likvärdig skola som ger lika möjligheter för elever att ta till sig kunskap, så benämns även inställningen till religiösa skolor mer specifikt i deras partiprogram. I partiprogrammet går det att läsa att skolan ska vara icke-konfessionell och att undervisningen ska vara öppen för alla och fri från förkunnelse. Om detta inte efterföljs menar Liberalerna att skolan bör förlora sitt tillstånd samt att ett stopp bör införas för byggnation och uppstartande av nya religiösa friskolor och förskolor.⁴⁶

En mer utförlig förklaring till varför partiet har landat som de har gjort i frågan om religiösa friskolor ges inte i partiprogrammet, men att döma av det som står i övrigt om skolan bör det tolkas som att det är en fråga om likvärdig utbildning som är det tyngsta argumentet för Liberalerna i frågan om religiösa friskolor. Detta bekräftas i informationsavsnittet på

⁴² Socialliberalism, *Nationalencyklopedin*.

⁴³ Liberalerna, *Liberalernas partiprogram*, 12.

⁴⁴ Liberalerna, *Liberalernas partiprogram*, 12.

⁴⁵ Novus, *Bästa parti i politiska sakfrågor*, <https://novus.se/valjaropinionen/viktigaste-politiska-fragan-och-basta-parti/basta-parti-politiska-sakfragor/> Hämtad 2019-01-05

⁴⁶ Liberalerna, *Liberalernas partiprogram*, 6.

Liberalernas hemsida som är särskilt framtaget för att ge information om Liberalernas syn på religiösa friskolor. På denna sida motiverar Liberalerna sin ståndpunkt i frågan med att de religiösa friskolorna riskerar att öka segregationen i samhället och ”isolera eleverna från en jämlik, sekulär och mångkulturell skolmiljö”.⁴⁷ Vidare anser Liberalerna att elever inte ska utsättas för religiös eller politisk påverkan i skolan eftersom det är viktigt att elever får bilda sig en egen uppfattning om saker och ting. Enligt Liberalerna ska religiösa skolor få stoppas om de motverkar integrationen, och könsuppdelade lektioner ska endast tillåtas om de motiveras av pedagogiska skäl; aldrig av ideologiska, religiösa eller kulturella skäl.⁴⁸

Liberalernas partiledare Jan Björklund intervjuades i Sveriges Radio i september 2016 där han framför Liberalernas åsikt om att införa ett nyetableringsstopp för religiösa friskolor. Björklund förklarar att det är ett förslag som Liberalerna, dåvarande Folkpartiet, lade fram redan 2005, men att frågan inte haft stöd och varit så pass relevant så att den har behövts väckas till liv förrän ett antal år senare. Anledningen till att frågan blivit så pass aktuell menar Björklund beror på en stor andel flyktinginvandring som ställer stora integrationsutmaningar på Sverige. Liberalerna vill med nyetableringsstoppet säkerställa att fler elever söker sig till skolor som följer svensk läroplan och som har, vad Björklund beskriver som, svenska och liberala västerländska värderingar om t.ex. jämställdhet.⁴⁹

Inför Liberalernas landsmöte den 17 november 2017 där Liberalernas nuvarande partiprogram antogs, valde Liberala Kvinnor, ett förbund inom Liberalerna, att skriva en debattartikel om religiösa friskolor med förhoppningen att landsmötet skulle ställa sig bakom förslaget att förbjuda dessa. Liberala Kvinnor väljer att exemplifiera med Al-Azharskolan i Järfälla som tvingat flickor att gå på längst bak i skolbussen medan pojkarna har fått gå på längst fram. Därtill nämns flertalet ämnen där skolundervisningen hålls könsseparerad. Liberala Kvinnor menar att en sådan behandling av flickor och pojkar strider mot skolans läroplan om att alla barn ska behandlas jämlikt.⁵⁰ Den största faran med de religiösa skolorna enligt Liberala Kvinnor är att de riskerar att lära barn att endast acceptera den egna religionens synsätt, istället för att få ett helhetsperspektiv från olika religioner och livsåskådningar. Integrationen in i det

⁴⁷ Liberalerna, *Religiösa friskolor*, <https://www.liberalerna.se/politik/religiosa-friskolor/> Hämtad 2019-01-13

⁴⁸ Liberalerna, *Religiösa friskolor*, <https://www.liberalerna.se/politik/religiosa-friskolor/> Hämtad 2019-01-13/

⁴⁹ Weiderud, Hanna, ”(L) vill införa nyetableringsstopp för religiösa friskolor”, *Sveriges Radio*, 12 september 2016, <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6514694> Hämtad 2019-01-05.

⁵⁰ Avcı, Gulan och Svensson, Frida, ”Vi behöver förbud mot alla religiösa friskolor”, *Aftonbladet*, 17 november 2017, <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/dgoMz/vi-behover-forbud-mot-alla-religiosa-friskolor> Hämtad 2019-01-13.

liberala, sekulära svenska samhället riskerar därför att utebli med de religiösa friskolorna om man ska tolka debattartikeln från Liberala Kvinnor.

Efter att Liberalernas landsmöte ägt rum så fattade partiet beslut om att inte tillåta att nya religiösa friskolor startas upp och att nuvarande religiösa friskolor inte ska ges tillåtelse att utvidga sin verksamhet. Därtill beslutade Liberalerna att inspektionen av de religiösa friskolorna skulle skärpas och att de skolor som inte följer läroplanens riktlinjer om normer och värdegrund ska fråntas rätten att bedriva undervisning. Samtidigt avtog Liberalernas landsmöte en motion om förbud av slöja på flickor i förskola och lågstadium. Detta beslut motiverades med att ett förbud mot slöja inte är rätt väg att gå om man vill stoppa hedersvåldet och stärka flickors frihet.⁵¹

Den 1 september 2018, en vecka innan valdagen, gick Liberalernas partiledare Jan Björklund ut i en intervju i Svenska Dagbladet där han förklarade att en lagförändring om förbud mot nystartande av religiösa friskolor skulle vara en av Liberalernas prioriterade frågor inför kommande regeringsförhandlingar. Som anledning till Liberalernas ståndpunkt i frågan förklarar Björklund att extremistiska åsikter lättare kan växa i miljöer som de religiösa friskolorna erbjuder. Som exempel nämner Björklund den islamiska friskolan i Borås som han menar har varit en bidragande faktor till det ökade antalet extremister och islamister.⁵² Nyckelfaktorn till förbudet är enligt Björklund att barn behöver integreras i det svenska samhället, där de som är i allra störst behov av att integreras inte ges möjligheten till att integreras just för att föräldrarna inte vill det.⁵³

Ungefär vid samma tidpunkt som Björklunds intervju i Svenska Dagbladet publicerades så höll även Liberalerna sitt så kallade "Tal till nationen", som var ett program som SVT sände inför valet där varje partiledare fick drygt 15 minuter att tala om valfria ämnen inför valet. I detta tal valde Björklund att bland annat argumentera för ett stopp av nya religiösa friskolor i Sverige. Anledningen till att ett stopp vore nödvändigt berodde enligt Björklund på att religiösa skolor

⁵¹ Liberalerna, *Beslut i korthet – religiösa friskolor m.m.*, <https://www.liberalerna.se/landsmote-2017/beslut-korthet-religiosa-friskolor-m-m/> Hämtad 2019-01-06.

⁵² Mellgren, Fredrik, "Björklund skärper krav: Förbud religiösa friskolor", *Svenska Dagbladet*, 1 september 2018, <https://www.svd.se/bjorklund-skarper-l-krav-forbjud-religiosa-friskolor> Hämtad 2019-01-04.

⁵³ Mellgren, Fredrik, "Björklund skärper krav: Förbud religiösa friskolor", *Svenska Dagbladet*, 1 september 2018, <https://www.svd.se/bjorklund-skarper-l-krav-forbjud-religiosa-friskolor> Hämtad 2019-01-04.

växer fram i invandratäta förorter där integrationen är som allra viktigast. Björklund betonar vikten av att dessa barn behöver få lära sig våra normer om jämställdhet och individuell frihet.⁵⁴

Centerpartiets argument

I Centerpartiets idéprogram från 2013 går det att finna såväl särskiljande drag som likheter med Liberalernas partiprogram. Centerpartiet beskriver sitt partis liberalism som social, decentralistisk och grön. Därtill beskriver Centerpartiet att de har ambitionen att vara Sveriges mest öppna politiska parti.⁵⁵ Detta motiveras genom ett genomgående tema i idéprogrammet som beskriver individers friheter och möjligheter, enklare företagande och näringsliv och att politiken ska genomsyras med ett tydligt hållbarhets- och miljöfokus. Den frihet som beskrivs i Centerpartiets idéprogram är en frihet som fokuserar på den enskilde individens möjligheter att kunna forma sitt eget liv utan att barriärer som bakgrund, ålder, kön eller härkomst ska stå i vägen. Yttrandefrihet och religionsfrihet benämns som viktiga friheter tillsammans med negativa friheter som frihet från tvång, våld och förmynderi. Samtidigt betonar man vikten av positiva friheter som frihet från fattigdom, sjukdom och okunskap.⁵⁶

Valfriheten tillräknas som en del av Centerpartiets frihetliga liberala principer, och beskriver vikten av att förena en likvärdig välfärd med möjligheten till valfrihet för att kunna forma sitt liv efter sina egna behov. Det innebär att alla människor ska ges rätten till likvärdiga möjligheter att gå i skolan och skaffa sig ett arbete, men likvärdighet enligt Centerpartiet är inte detsamma som att alla ska få samma utfall av sina val. Samma problem kan enligt Centerpartiet lösas på olika sätt.⁵⁷ Här skiljer sig Centerpartiet från Liberalerna, där Liberalerna beskriver hur de ska uppnå denna likvärdighet med bland annat normkritiskt arbete i skolan och på arbetsplatser samt med den delade föräldraförsäkringen, medan Centerpartiet skriver i mer generella termer utan att gå in på detaljer över vad som precis behöver göras för att uppnå denna likvärdighet. Detta kan ses som ett tydligt exempel på skiljelinjen mellan de båda partiernas liberalismkonceptioner, där Liberalerna med sin socialliberalism gärna öppnar upp för att staten ges mer makt över individen, medan Centerpartiet med sin decentralistiska liberalism har en tydligare betoning på individens egen frihet och möjlighet till fria val. Med decentralisering menar Centerpartiet att makten och beslutsfattandet över saker och ting i större utsträckning

⁵⁴ Liberalerna, *Tal till nationen – religiösa friskolor*, [video], Facebook, <https://www.facebook.com/liberalernas/videos/tal-till-nationen-religi%C3%B6sa-friskolor/10160677979675624/> Hämtad 2019-01-13

⁵⁵ Centerpartiet, *Centerpartiets idéprogram*, 3.

⁵⁶ Centerpartiet, *Centerpartiets idéprogram*, 5.

⁵⁷ Centerpartiet, *Centerpartiets idéprogram*, 5.

hamnar hos människan istället för att låta stat och byråkratier besluta det mesta. Beslut som exempelvis berör skola och vård ska enligt Centerpartiets decentraliseringstanke i större utsträckning ligga hos den enskilde individen, eftersom denne då ges en större frihet att forma sitt eget liv.⁵⁸

Även jämställdhet ges betydande utrymme i Centerpartiets idéprogram. Centerpartiet menar att man i liberala samhällen behandlas utifrån den individ man är, och inte vilket kön man bär. Kvinnor och män ska enligt Centerpartiet ha samma möjligheter i samhällets olika institutioner såsom hem, skola, vård och äldreomsorg.⁵⁹ Lika möjligheter kan således vara det som karaktäriserar Centerpartiets jämställdhetstanke.

På Centerpartiets hemsida finns ett kortare informationsavsnitt som beskriver Centerpartiets hållning i frågan om religiösa friskolor. Centerpartiet står upp för det fria skolvalet och att det finns fristående skolor, och i frågan om att stoppa religiösa friskolor från att vara verksamma så ser Centerpartiet i dagsläget inget behov av detta. Däremot anser Centerpartiet, precis som Liberalerna, att religiösa friskolor ska vara satta under en god tillsyn.⁶⁰ Centerpartiet väljer istället att fokusera på friskolor i allmänhet och talar om vikten av den valfrihet som friskolorna bidrar med. Det ska enligt Centerpartiet finnas en skola för alla och som passar för olika intressen och behov. Där hjälper friskolorna att öka valfriheten och hjälpa föräldrarna att hitta en skola som passar bäst för barnet. Centerpartiet menar även att fler skolor leder till ökad konkurrens vilket resulterar i att kvaliteten i skolan höjs överlag.⁶¹

Inför Centerpartiets partistämman som hölls i Malmö under hösten 2017 var det flera motioner som hade inkommit till stämman som föreslog att Centerpartiet skulle ställa sig bakom ett förbud mot religiösa friskolor. Samtliga motioner som yrkade på ett förbud mot religiösa friskolor avslogs. Stämman valde därmed att fortsatt vara positivt inställda till att religiösa friskolor får etablera sig och bedriva verksamhet. Centerpartiets partistyrelse yttrade sig i frågan och motiverade sitt ställningstagande med att hänvisa till Europakonventionens del om skydd för mänskliga rättigheter. I denna del beskrivs hur föräldrar ges rätten att försäkra sina barn en undervisning som stämmer överens med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse. Vidare nämnde partistyrelsen i sitt svar den oro som finns för att demokratiska värderingar kan

⁵⁸ Centerpartiet, *Centerpartiets idéprogram*, 6.

⁵⁹ Centerpartiet, *Centerpartiets idéprogram*, 7.

⁶⁰ Centerpartiet, *Religiösa friskolor*, <https://www.centerpartiet.se/var-politik/fragor-och-svar/faq/2018-08-22-religiosa-friskolor> Hämtad 2019-01-05

⁶¹ Centerpartiet, *Friskola*, <https://www.centerpartiet.se/var-politik/politik-a-o/utbildning/friskola> Hämtad 2019-01-05

åsidosätts i vissa religiösa friskolor, men att valfriheten att välja den skola man önskar väger tyngst. Därför landade Centerpartiets partistyrelse, och partistämman, i beslutet att vara fortsatt positiva till religiösa friskolor.⁶²

I mars 2018 gick företrädare från partierna i Alliansen ut och kritiserade Socialdemokraternas förslag om ett förbud mot religiösa friskolor. Ulrika Heie, tidigare Carlsson, utbildningspolitisk talesperson för Centerpartiet, var en av dem som kritiserade förslaget om förbud. Heie ifrågasatte bland annat Socialdemokraternas möjliga intention att göra kommunerna till huvudman för samtliga skolor. För Centerpartiet, påpekade Heie, är det viktigt att skolor kan drivas av olika huvudmän, det vill säga både av offentliga och privata utövare, samt att det är viktigt med friskolor eftersom dessa bidrar med en valfrihet för elever.⁶³

Kristdemokraternas argument

I Kristdemokraternas principprogram från 2015 beskrivs en annan form av frihet jämfört med den som beskrivs i Liberalernas och Centerpartiets idé- och principprogram. Medan det i Liberalerna och Centerpartiet talas mycket om individens rätt och frihet till att kunna forma sitt eget liv, så har Kristdemokraterna i sitt principprogram ett större fokus på gemenskaper och sammanhang där familjen lyfts upp som den viktigaste gemenskapen i samhället. Människans rätt till att vara sin egen, utan att vara ägd av någon annan och kunna forma sitt eget liv lyfts upp som en viktig frihet i ett samhälle, samtidigt som Kristdemokraterna betonar vikten av att man behöver olika gemenskaper för att kunna utvecklas som människa.⁶⁴ Kristdemokraterna väljer att i sitt principprogram motsätta sig den liberala tanken om individualism. Detta motiveras med att individualismen sätter individen först på bekostnad av de så kallade naturliga gemenskaperna.⁶⁵ De naturliga gemenskaperna ska här förstås som familj, släkt och vänner, men även exempel som intresseföreningar, grannskapet eller ett trossamfund.⁶⁶

Till skillnad från Liberalerna och Centerpartiet väljer Kristdemokraterna att i sitt principprogram lyfta upp religion, och i detta fall kristendomen, som något som partiet grundar

⁶² Janzon, Eva, "Inget nej till religiösa skolor", *Världen idag*, 6 oktober 2017, <https://www.varldenidag.se/nyheter/inget-nej-till-religiosa-skolor/repqjd!xEsahThC9ASJtE36p6SGg/> Hämtad 2019-01-05.

⁶³ Wikén, Erik, "Kritik mot S förslag om att förbjuda religiösa friskolor", *SVT*, 18 mars 2018, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/kritik-mot-s-forslag-om-att-forbjuda-religiosa-friskolor> Hämtad 2019-01-06.

⁶⁴ Kristdemokraterna, *Ideologi och principprogram*, <https://kristdemokraterna.se/var-politik/ideologi-och-principprogram/> Hämtad 2019-01-13

⁶⁵ Kristdemokraterna, *Kristdemokraternas principprogram*, 10.

⁶⁶ Kristdemokraterna, *Kristdemokraternas principprogram*, 8.

sin politik i. Kristdemokraterna beskriver det som att deras politik vilar på en kristen människosyn och en kristen värdegrund, som innebär att partiet bygger sin politik på ”allmänt giltiga värden som inspirerats och förvaltats av den kristna traditionen”.⁶⁷ Som exempel på den kristna människosynen och värdegrunden nämns den gyllene regeln och att visa solidaritet med sina medmänniskor. Kristdemokraterna skriver i sitt principprogram hur man bör behandla andra som man själv vill bli behandlad och att alla människors liv, frihet och värdighet måste värnas.⁶⁸

Likt Centerpartiet så beskriver Kristdemokraterna hur beslutsfattande i största möjliga mån bör fattas så nära individen som möjligt. Centerpartiet talar om decentralisering, medan Kristdemokraterna talar om vad de benämner som *subsidiaritetsprincipen*. Subsidiaritetsprincipen innebär att beslut ska fattas på lägsta ändamålsenliga nivå, och att överordnade gemenskaper, exempelvis region eller stat, har en skyldighet att stötta de lägre gemenskaperna när detta behövs.⁶⁹ Det kan exempelvis röra sig om frågan om föräldraförsäkringen, där bland annat Liberalerna anser att staten kan gå in och bestämma hur många månader respektive vårdnadshavare ska vara hemma med barnet. Ett parti likt Kristdemokraterna som förordar subsidiaritetsprincipen skulle argumentera för att det är upp till familjerna själva att bestämma vilken förälder som ska vara hemma med barnet och hur länge, eftersom detta skulle motiveras med att frågan bäst kan fattas av familjen själva istället för att staten beslutar åt dem. Liberalerna och Kristdemokraterna kan därför anses ha olika syn på frihet, där Liberalerna anser att frihet för individer kan uppnås med statligt bestämmande över individnivå, medan Kristdemokraterna och i stor del Centerpartiet förespråkar en frihetsprincip som utgår ifrån att beslut ska fattas utifrån den instans som berörs av beslutet allra mest.

Kristdemokraterna väljer till skillnad från Liberalerna och Centerpartiet att ha ett särskilt avsnitt om religion och livsåskådningar i sitt partiprogram. Här nämner Kristdemokraterna vikten av att i det pluralistiska samhälle som vi idag lever i som resultat av invandring måste respektera alla människors rätt att få utöva sin religion. I och med att främja religionsfriheten för alla så menar Kristdemokraterna att förståelsen för varandras religioner blir större, och att det hjälper

⁶⁷ Kristdemokraterna, *Kristdemokraternas principprogram*, 5.

⁶⁸ Kristdemokraterna, *Ideologi och principprogram*, <https://kristdemokraterna.se/var-politik/ideologi-och-principprogram/> Hämtad 2019-01-13

⁶⁹ Kristdemokraterna, *Kristdemokraternas principprogram*, 9.

varandra att hitta nya svar på olika existentiella frågor. Friheten att utöva sin religion får dock aldrig vara en orsak till att anse sig ha rätten att kränka andra människor i religionens namn.⁷⁰

Beträffande skolan är Kristdemokraterna liksom Centerpartiet positivt inställda till olika aktörer på marknaden vilket innefattar såväl friskolor som kommunala skolor. Kristdemokraterna anser att så länge skolorna följer läroplanen och lever upp till de kvalitetskrav som ställs så ska skolorna ges en bred frihet att själva få utforma sin undervisning.⁷¹ Friskolor ses av Kristdemokraterna som en naturlig del i skolväsendet, och medverkar till att stärka den pedagogiska förnyelsen och bidra till en ökad valfrihet på skolmarknaden.⁷²

Precis som Liberalerna och Centerpartiet så har även Kristdemokraterna ett avsnitt om jämställdhet i sitt principprogram där de väljer att lyfta frågan om likvärdiga förutsättningar för kvinnor och män i samhället. Jämställdhet är enligt Kristdemokraterna att män och kvinnor ges makten att utforma sina egna liv utefter sina egna önskemål. Således väger Kristdemokraterna in frihetsbegreppet i definitionen av jämställdhet, där den positiva friheten att kunna forma sitt eget liv efter sina egna önskemål räknas som en jämställdhetsreform.⁷³

Den 19 mars 2018 skrev dåvarande Europaparlamentariker och nuvarande 2:e vice ordförande för Kristdemokraterna, Lars Adaktusson, en debattartikel i Göteborgsposten där han kritiserar Socialdemokraternas förslag om att förbjuda religiösa friskolor. Adaktusson tar i synnerhet de kristna skolorna i försvar och nämner bland annat att nästan dubbelt så många elever når kunskapskraven i kristna skolor jämfört med elever i kommunala skolor. Andelen elever med utländsk bakgrund sägs enligt Adaktusson vara fler än andelen i de kommunala skolorna, vilket är positivt för att motverka segregationen. Adaktusson pekar även på vikten av att upprätthålla de artiklar som står skrivna i Europakonventionen, som bland annat nämner föräldrars rätt att låta uppfostra barn med den egna religiösa uppfattningen.⁷⁴

I mars 2018 debatterade Kristdemokraternas partiledare Ebba Busch Thor mot socialdemokraten och civilminister Ardalan Shekarabi i SVT:s Agenda i frågan om religiösa friskolor. Busch Thor valde att från Kristdemokraternas håll betona vikten av att hålla fast vid de mänskliga rättigheterna att låta föräldrarna bestämma den skolundervisning som de anser

⁷⁰ Kristdemokraterna, *Kristdemokraternas principprogram*, 75.

⁷¹ Kristdemokraterna, *Kristdemokraternas principprogram*, 78.

⁷² Kristdemokraterna, *Friskolor*, <https://kristdemokraterna.se/politik-a-o/friskolor/> Hämtad 2019-01-05

⁷³ Kristdemokraterna, *Kristdemokraternas principprogram*, 83.

⁷⁴ Adaktusson, Lars, ”S har gått vilse i debatten om religiösa friskolor”, *Göteborgs-Posten*, 19 mars 2018, <http://www.gp.se/debatt/s-har-g-g-C3%A5tt-vilse-i-debatten-om-religi-C3%B6sa-friskolor-1.5409426> Hämtad 2019-01-05

vara mest lämpad för sina barn. Kristdemokraterna valde även att lyfta subsidiaritetsprincipen med att argumentera för att det i första hand måste vara föräldrarna som ska få bestämma utbildning för sina barn och inte staten. Shekarabi motiverade Socialdemokraternas förslag om att förbjuda de religiösa friskolorna med att de vill se att alla skolor ska präglas av jämställdhet och att det är viktigt att elever med olika bakgrunder möts.⁷⁵ Varför det skulle råda brist på jämställdhet i religiösa friskolor eller varför det är bra att elever med olika bakgrunder möts gav inte Shekarabi någon förklaring på i inslaget.

Analys

Efter att ha gått igenom samtliga parti- och idéprogram och granskat argumentationen i debatten om religiösa friskolor så är det antal saker som sticker ut hos samtliga partier.

Liberalerna beskriver i sitt partiprogram hur partiet genom historien tagit strid för att människan utifrån liberala idéer ska ges möjligheten att forma sitt eget liv. En sådan beskrivning kan ses som ganska oproblematiske för någon som inte förstått klivenheten i liberalismen som tidigare påvisats och som även definieras genom de negativa och positiva friheterna. Som tidigare beskrivits så utgår den liberala principen om positiv frihet från att människor ska ges rätten att forma och utveckla sina liv utifrån sin fria vilja. Så långt är Liberalerna förespråkare av den positiva friheten. Problemet som uppstår är om en människa vill använda sin positiva frihet till att förverkliga sig själv, men göra detta utan att använda sig av de liberala värdena om frihet, jämställdhet och demokrati som Liberalerna förespråkar. Liberalerna har löst detta dilemma genom att driva en politik som eftersträvar att implementera vad de anser vara liberala värden i samhällets olika skikt och institutioner, där de religiösa friskolorna är inkluderade. Således ges människor möjlighet att förverkliga sig själva under liberala förhållanden.

De liberala värden och principer som särskilt lyfts av Liberalerna i debatten om religiösa friskolor och som även återfinns i parti- och idéprogram är frihet, jämställdhet och integration. Friheten att som individ få göra fria val och forma sitt eget liv ordnas enligt Liberalerna i en del fall genom att låta staten fatta lagar och beslut som påverkar människor på individnivå. Föräldraförsäkringen är ett exempel som tidigare nämnts, men även beslutet om de religiösa friskolorna påverkar människor på individnivå. I debatten talar Liberalerna om bristande integration och bristande jämställdhet i en del skolor, varpå partiet beslutat att inte tillåta att fler

⁷⁵ Malmén, Joel, "Ebba Busch Thor (KD): "Pappa staten ska inte bestämma"", SVT, 18 mars 2018, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/debatt-om-religiosa-friskolor-pappa-staten-ska-inte-bestamma> Hämtad 2019-01-13

religiösa friskolor etablerar sig i Sverige. Eftersom liberala värden om integration och jämställdhet inte uppfylls så ska de religiösa friskolorna inte få fortsätta sin verksamhet enligt Liberalerna. Det kan å ena sidan ses som liberalt att vara emot institutioner och organisationer som inte förespråkar liberala värden. Man borde ju rimligen vilja ha mer liberalism – inte mindre - i ett samhälle om man är liberal. Å andra sidan innebär det att Liberalerna med den sortens liberalism både använder sig av och negligerar John Stuart Mills ”harm principle” samt ignorerar Audis ”protection of identity principle”.

Liberalernas förbud mot att det ska byggas nya religiösa friskolor motiveras som tidigare nämnts av en bristande integration och jämställdhet i skolorna. Liberalerna ser uppenbarligen detta som att elever tar skada av bristande integration och jämställdhet, varpå Mills ”harm principle” kan motivera ett fortsatt förbud mot de religiösa friskolorna. Däremot beaktas inte den skada som de enskilda eleverna kan ta av att inte få gå i en skola som är en del av deras identitet, samt den skada som elever kan uppleva av att känna sig diskriminerade på grund av sin religion när ett förbud införs. Således uppfyller inte Liberalerna kraven på att upprätthålla Audis ”protection of identity principle”, då frågan om de religiösa friskolornas betydelse för elevers identitet inte har tagits i beaktande beträffande förbudet.

Liberalerna som bekänner sig som socialliberala ser det som naturligt att staten har en skyldighet att se till människors välmående. Det ger staten en legitimitet att ordna med lagar och regler så att människors välmående ska öka – även om detta skulle innebära att det uppstår orättvisor i samhället. Således går det att se stora likheter mellan den socialliberalism som Liberalerna förespråkar och den differensprincip som John Rawls talar om. Rawls differensprincip talar om att orättvisor kan legitimeras om de mindre orättvisorna kan förhindra en större orättvisa. Det är förmodligen en sådan avvägning Liberalerna har gjort i många frågor, så även i debatten om de religiösa friskolorna. Även Liberalerna talar i sitt partiprogram om vikten av frihet och att få förverkliga sig själv, men att dessa friheter kan inskränkas om det skulle innebära att en större frihet, eller rättvisa för att återknyta till Rawls, kan legitimeras.

Det står klart i och med Liberalernas argumentation i frågan om religiösa friskolor att Liberalerna värdesätter värden som en fungerande integration och jämställdhet före individens frihet att få välja vilken skola han eller hon vill gå i. Detta eftersom Liberalerna inte anser att de religiösa friskolorna kan garantera en god integration och jämställdhet för eleverna. Således uppstår en orättvisa där individens frihet att få göra ett fritt val inskränks, men där inskränkningen som görs av Liberalerna motiveras genom att det leder till en mindre orättvisa, och i detta fall en bättre fungerande integration och ett bättre jämställdhetsarbete.

Det finns en hel del likheter mellan Liberalernas, Centerpartiets och Kristdemokraternas tankar om frihet, jämställdhet och religion jämfört med den liberalism som John Locke företrädde. Alla partier företräder en syn på människan som fri att fatta sina egna val, vilket Locke beskriver när han talar om människor som fria, jämlika och självständiga varelser. Däremot sticker Liberalerna ut i frågan om Lockes tankar om att människan ska ha rätt att skapa sig gemenskaper i samhället. Locke ansåg att gemenskaper i samhället kunde bildas utan att andra människors frihet skulle kränkas, eftersom människan av naturen är en fri varelse och att samhället ändå styrs av vad majoriteten av befolkningen anser vara rätt. För att göra en parallell till de religiösa friskolorna som kan anses vara startade av människor tillhörande en särskild religiös tro så har Centerpartiet och Kristdemokraterna visat en större acceptans för dessa gemenskaper än vad Liberalerna gjort. Fria gemenskaper bör enligt Liberalerna endast få finnas om de följer den liberala mallen för bland annat frihet och jämställdhet, medan Centerpartiet och Kristdemokraterna visar en större tolerans för gemenskaper byggda på olika åsikter och värderingar. Kristdemokraterna beskriver uttryckligen i sitt partiprogram att religionsfriheten gör att människor av olika religioner kan mötas och finna nya gemensamma svar på existentiella frågor, vilket är precis det som John Locke talar om i Wrights artikel som presenterades i uppsatsens forskningsöversikt.

Locke var som tidigare presenterats inte vänligt inställd till alla religioner i samhället. Kristendomen, och mer specifikt den protestantiska kristendomen med Luther som förgestalt, var den religion som av Locke ansågs vara bäst. Visserligen ansåg Locke att man skulle få bekänna sig till vilken religion man ville, men islam och katolicism ansågs av Locke bidra till att det gemensamma goda i samhället försämrades. Med den inställningen så borde Locke inte kunna anses vara positivt inställd till religiösa friskolor, såvida inte skolorna vore kristna med en Luthersk prägel. I Lockes argument går det att dra paralleller till hur Kristdemokraterna och Liberalerna argumenterar i frågan om religion och religiösa friskolor. Kristdemokraterna väljer att i sitt partiprogram betona vikten av religionsfrihet, men lyfter särskilt upp kristendomens betydelse för Sverige och för det västerländska samhället. Även Lars Adaktusson valde att i den debattartikel som presenterats tidigare i uppsatsen särskilt lyfta de kristna friskolornas betydelse för integration och resultat i samhället. Detta bör inte tolkas som att Kristdemokraterna är emot muslimska, eller för den delen katolska friskolor, men det är tydligt att Kristdemokraterna precis som Locke väljer att lyfta fram en religion som bättre än de andra. Liberalernas argumentation i debatten om religiösa friskolor riktar sig bekant mot bristen på integration och jämställdhet. Ser man närmare på hur dessa brister exemplifieras av Liberalerna

så tar de upp exempel som åtskillnad på pojkar och flickor i undervisning och att bristerna i huvudsak återfinns i muslimska friskolor. Såväl Liberala Kvinnor som partiledaren Jan Björklund väljer att nämna friskolor med muslimsk inriktning när de framför kritik. Frågan uppstår således varför Liberalerna väljer att förbjuda nyetablering av alla religiösa friskolor, när deras argument och kritik huvudsakligen varit riktad mot muslimska friskolor som visat brist på integration och jämställdhet. En anledning till varför de inte vill rikta in sig på en särskild religions friskolor skulle kunna bero på att de inte vill stämplas som ett parti fientligt inställt till islam, vilket det skulle kunna uppfattas som om de specifikt går ut med att de enbart vill förbjuda muslimska friskolor. Möjligen vill Liberalerna inte argumentera som Locke; att stämpla en särskild religion som bidragande orsak till det att det gemensamma goda i ett samhälle försämras.

Beträffande de olika negativa och positiva friheterna så lyfts detta tydligast hos Centerpartiet och Kristdemokraterna i frågan om decentralisering och subsidiaritetsprincipen som eftersträvar att beslut så ofta det är möjligt ska hamna på lägsta ändamålsändliga nivå. Detta öppnar upp för en större frihet för individer att fatta sina egna beslut och forma sina egna liv, jämfört med den socialliberala syn som Liberalerna öppnar upp för där staten ges större befogenheter att fatta beslut som formar människors liv.

Centerpartiet väljer att tala om hur bakgrund, ålder och kön inte ska spela någon roll för människors möjligheter att forma sina egna liv, vilket korrelerar väl med den syn John Rawls har på hur ett samhälle ska vara ordnat; där institutioner i samhället är ordnade på ett sådant sätt att bakgrund, kön och andra faktorer inte ska ha någon betydelse för vilka möjligheter man ges för att kunna forma sitt eget liv. Centerpartiet visar även genom sitt idéprogram att idén om att låta människan få fatta sina egna beslut är en av de viktigaste principerna ett samhälle kan ha. Med detta menar jag att Centerpartiet talar mycket om vilka värden de vill att samhället ska byggas på, såsom frihet och jämställdhet, men att de inte går in på specifika åtgärder eller detaljerat skriver hur detta ska uppnås. Det ligger således en tro på att man skapar ett gott samhälle genom att ge individen olika friheter, vilket stämmer överens med John Rawls tanke om människans inneboende förmåga till att förstå vad som är rättvist och moraliskt rätt.

Det står klart att Centerpartiet, och Kristdemokraterna, har en annorlunda syn på vad som bör betraktas som mindre och större orättvisa till skillnad mot Liberalerna för att återkoppla till Rawls differensprincip. Som bekant landade Centerpartiets partistyrelse i ett svar där de erkänner att de förekommer brister i en del religiösa friskolor beträffande integration och jämställdhet, men att friheten att få välja den skola man vill gå på väger tyngre i sammanhanget.

Således anser Centerpartiet, och till stor del även Kristdemokraterna, att det vore mer orättvist att beröva elever sin valfrihet jämfört med den orättvisa som kan uppstå i skolan när pojkar och flickor delas upp i bussen eller under undervisningen. Den valfrihet som Centerpartiet och Kristdemokraterna talar om i frågan om religiösa friskolor går att känna igen i Lockes resonemang om privat egendom. Privat egendom och mark bidrar till en ökning av människans gemensamma resurser, vilket går att känna igen i Centerpartiets och Kristdemokraternas resonemang om friskolor där fler skolor på marknaden bidrar till en ökad valfrihet.

Kristdemokraterna resonerar i liknande termer som Centerpartiet i frågan om religiösa friskolor. Valfriheten för föräldrar och elever att få välja sin egen skola värderas högre än att skolan riskerar att integrera elever dåligt eller ha ett dåligt jämställdhetsarbete. Dessa problem löses enligt Kristdemokraterna med att stänga de skolor som missköter sig på de punkterna och låter de skolor som sköter sig få vara kvar. Den riktiga orättvisan vore enligt Kristdemokraterna att stänga ned alla skolor för att ett fåtal missköter sig. Valfriheten att inte bara få välja utan att faktiskt få välja det val man önskar är ett bra exempel på negativ och positiv frihet, där Liberalerna i frågan om religiösa friskolor kan anses förespråka att man endast ska få välja, medan Centerpartiet och Kristdemokraterna förespråkar att man ska få göra ett val man faktiskt vill. Vill man välja en religiös friskola för att man på så sätt vill kunna forma sitt eget liv, men det alternativet inte finns eftersom de religiösa friskolorna skulle vara förbjudna, så får man visserligen göra ett val till en skola, men inte till den skola man faktiskt ville gå i. Däri ligger skillnaden mellan negativ och positiv frihet och mellan Liberalerna och Centerpartiet tillsammans med Kristdemokraterna.

Centerpartiet och Kristdemokraterna kan ses som partier som efterföljer Mills "harm principle" och Audis "principle of religious freedom" i stora drag i frågan om religiösa friskolor. Båda partier anser att de religiösa friskolorna ska få finnas kvar, vilket värnar tanken om att elever kan få behålla sin religiösa identitet. Mills "harm principle" och Audis "protection of identity principle" uppfylls genom att låta de religiösa friskolor som sköter sig få finnas kvar, medan de som missköter sig på olika punkter och som visar sig vara skadlig för elever ska stängas ned. På så sätt intervenerar staten endast om skada sker, samtidigt som man värnar om den religiösa friheten så långt det är möjligt för de som identifierar sig med en religion, så länge inte någon tar skada.

Slutsats

Som uppsatsen beskrivit så står Liberalerna för en socialliberal liberalismkonception som innebär att staten anses ha både en uppgift att se till att det finns en fungerande ekonomisk marknad samtidigt som den anses ha en uppgift att se till att invånarna i ett samhälle mår bra. Genom att ge staten det ansvaret så ger man även staten legitimitet att införa lagar och regleringar som påverkar människors frihet om detta anses kunna förbättra välbefindandet för människorna i samhället. Beträffande argumenten kring de religiösa friskolorna så sticker Liberalerna ut i frågan om valfrihet till skillnad från Centerpartiet och Kristdemokraterna. Liberalerna, som benämner sig som socialliberala, är som bekant positivt inställda till att låta staten införa lagar och regleringar som påverkar individers liv om detta motiveras med att det skulle öka välbefindandet för medborgarna i samhället.

Liberalernas syn på valfrihet kan således, med anledning av den socialliberala inriktning som partiet har, anses vara begränsad till en valfrihet som ryms inom den liberala hegemonin. Med andra ord så innebär det att Liberalerna vill ha en valfrihet mellan val som kan anses vara liberala, och där icke-liberala alternativ anses vara ett hot mot vad Liberalerna bedömer som ett liberalt samhälle.

Liberalerna kan sägas vara en förespråkare av såväl negativa som positiva friheter, men att friheterna ges under liberala former. Därför bör man i frågan om negativa och positiva friheter betrakta Centerpartiet som det mer frihetliga partiet av de tre partierna som presenterats i uppsatsen, eftersom Centerpartiet inte sätter regler för sin liberalism mer än att låta individen ges en så stor frihet som möjligt att forma sitt eget liv. Med regler åsyftas här Liberalernas kvotering av föräldraförsäkringen och förbudet av religiösa friskolor, vilket kan ses som en begränsning av friheten för många individer. Sådana regler presenterar inte Centerpartiet, utan står för en liberalismkonception där frihet och valfrihet för individen ska vara det centrala i ett samhälle, och där samhället blir välfungerande om frihet för individen kan efterföljas.

Anledningen till att Kristdemokraterna inte anses vara en lika stark förespråkare av de positiva friheterna som Centerpartiet är för att Kristdemokraterna uttryckligen motsäger sig liberalismens tanke om individualism eftersom detta skulle få en negativ inverkan på de naturliga gemenskaperna i samhället. Detta resonemang från Kristdemokraterna innebär att man som individ alltid måste ha i beaktande att ens val påverkar och begränsas av människor i sin omgivning. Därför kan detta tolkas som att människan, utan att få vara individualist, kommer ha svårare att göra de beslut man vill och uppfylla sina mål.

Mycket av det som Rawls beskriver när han talar om rättvisepprinciper och det han benämner som okunnighetens slöja, är principer som partierna talar om när de talar om jämställdhet i samhället. För Rawls är det viktigt att alla människor ska ges lika möjligheter och friheter till att forma sig den framtid man önskar. Bakgrund, etnicitet eller kön ska inte spela någon roll för de förutsättningar som ges. Detta resonemang som Rawls för går att finna i samtliga av de tre partiernas princip- och idéprogram i avsnitten om jämställdhet. Även om de tre partierna har olika lösningar på hur samhället ska bli jämställt, så presenterar samtliga partier den grundläggande liberala tanken om alla människors lika möjligheter och rättigheter i samhället.

För att återgå till det Duncan Bell nämnde om att liberalismen kan tolkas som summan av den totala mängden uppfattningar om olika ämnen, så har uppsatsen kunnat påvisa att liberalismen är en stor och i vissa fall kluven ideologi. Mycket beror förmodligen på såväl liberalismens som samhällets utveckling genom åren där såväl ideologi som samhälle har påverkat och utvecklat varandra. Från att som på Lockes tid ha varit en liberalism som definierades av människans rätt till sin egen kropp och friheten att göra egna val, till att på senare år även innefatta mycket av Rawls liberalism där tanken om rättvisa har lett till att förgreningar inom liberalismen, likt socialliberalismen, har kunnat utvecklas och där staten har fått en mer legitim roll att få bestämma över individers val. Det går därför att konstatera att Liberalerna representerar en liberalism som korrelerar med Rawls, medan Centerpartiet är mer klassiskt liberala och där partiets värderingar påminner om Lockes liberalism. Kristdemokraterna är inte att betrakta som ett liberalt parti med anledning av deras motstånd mot individualismen. Däremot kan Kristdemokraterna i stor grad räknas som liberala i frågan om religiösa friskolor, där partiet förespråkar en stor frihet för föräldrar och elever att få välja skola efter egna önskemål och på så sätt förverkliga sig själva.

Det går att betrakta såväl Liberalerna som Centerpartiet som liberala partier, men där partierna genom att tolka och värdera olika liberala begrepp på olika sätt gör att partierna landar olika i frågan om de religiösa friskolorna. Liberalerna vill ge staten mer makt för att öka friheten, medan Centerpartiet vill hålla staten utanför för att på så sätt öka friheten. Liberalerna är öppna för att begränsa människors valfrihet om detta kan leda till positiva resultat i samhället och som legitimerar en nedstängning av religiösa friskolor, medan Centerpartiet ser individens valfrihet som viktigare än att stänga ned skolor för att några religiösa friskolor har uppvisat brister i frågor som integration och jämställdhet.

Liberalerna och Centerpartiet kan med anledning av sina parti- och idéprogram samt de argument som förts i frågan om religiösa friskolor betraktas som liberala partier, men där de

båda partierna representerar olika liberalismkonceptioner med anledning av hur de väljer att se på negativa och positiva rättigheter samt hur de väljer att se på frågan om frihet och valfrihet. Därmed har inte uppsatsen bara presenterat vilka liberalismkonceptioner som de olika partierna tillhör, utan även att liberalismen verkligen är en ideologi som inrymmer många definitioner och tolkningar av begrepp som frihet, jämställdhet och rättvisa. Att vara liberal innebär således att vara kluven.

Framtida forskning i ämnet

Liberalismen har liksom andra ideologier utvecklats och förändrats genom historien. Vad några ideologier ansåg vara frihetligt, rättvist och jämställt för hundra år sedan ser väldigt annorlunda ut jämfört med hur vi tolkar samma begrepp idag. Det vore därför intressant att göra en liknande undersökning några år framåt i tiden där man ser närmare på om argumenten i frågan om exempelvis religiösa friskolor förändrats och därmed även definitionerna för frihet, jämställdhet och rättvisa. En sådan undersökning skulle kunna använda sig av en funktionell idéanalys, där man antingen väljer att se på vilka val som partierna har ställts inför för att slutligen landa i den argumentation man landat i, eller om en eventuell åsiktsförändring i frågan skulle kunna bero på att partiernas åsikter influerats av nutida debattörer.

I och med att ideologier och samhällen förändras så förändras också den förda politiken. För att ta ett aktuellt exempel på när politiska partier snabbt svängt i en politisk fråga, och därmed tvingats göra en omdefinition av olika begrepp, är när Sverige under 2015 tog emot ett stort antal människor från andra länder. De flesta partierna använde i början av den här perioden en retorik som var öppen och välkomnande mot dessa människor med undantag för ett fåtal enskilda partier. Några år senare har flera av de partier som förespråkade en generös invandring ändrat sin argumentation till att förespråka en mer restriktiv invandring. Framtida forskning i denna fråga kan dels granska argumenten i sig och jämföra hur argumenten ser ut mellan ett visst tidsspänn, men även försöka förklara varför argumentationen har ändrats under en relativt sett kort tid.

Referenser

Adaktusson, Lars. S har gått vilse i debatten om religiösa friskolor. *Göteborgs-Posten*. 2018-03-19. <http://www.gp.se/debatt/s-har-g%C3%A5tt-vilse-i-debatten-om-religi%C3%B6sa-friskolor-1.5409426> (Hämtad 2019-01-05).

Allmänna prästadömet. *Nationalencyklopedin*. 2019. <https://www-ne-se.ezproxy.its.uu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/allm%C3%A4nna-pr%C3%A4stad%C3%B6met> (Hämtad 2019-01-13).

Audi, Robert. *Democratic Authority and The Separation of Church and State*. New York: Oxford University Press, 2011.

Avci, Gulan och Svensson, Frida. Vi behöver förbud mot alla religiösa friskolor. *Aftonbladet*. 2017-11-17 <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/dgoMz/vi-behover-forbud-mot-alla-religiosa-friskolor> (Hämtad 2019-01-13).

Beckman, Ludvig. *Grundbok i idéanalys*. Stockholm: Santérus förlag, 2005.

Bell, Duncan. (2014). What Is Liberalism? *Political Theory*, 42(6). Hämtad: <http://www.jstor.org.ezproxy.its.uu.se/stable/24571524>.

Boström, Hasse. Här bor de minst religiösa. *Dagen*. 2015-01-22. <https://www.dagen.se/har-bor-de-minst-religiosa-1.312240> (Hämtad 2018-12-01).

Centerpartiet, *Centerpartiets idéprogram*, <https://www.centerpartiet.se/download/18.145b416915819de0fb62e10f/1478006852784/H%C3%A4r-kan-du-l%C3%A4sa-hela-id%C3%A9programmet.pdf> Hämtad 2019-01-05

Centerpartiet, *Friskola*, <https://www.centerpartiet.se/var-politik/politik-a-o/utbildning/friskola> Hämtad 2019-01-05

Centerpartiet, *Religiösa friskolor*, <https://www.centerpartiet.se/var-politik/fragor-och-svar/faq/2018-08-22-religiosa-friskolor> Hämtad 2019-01-05

Demker, Marie, *Positiv attityd till invandring trots mobilisering av invandringsmotstånd, u.å*, https://www.som.gu.se/digitalAssets/1375/1375031_095-106-marie-demker.pdf Hämtad 2018-12-02, s.97

Frihet, *Nationalencyklopedin*. 2019. <https://www-ne-se.ezproxy.its.uu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/frihet> (Hämtad 2019-01-13).

Green, John och Layman, Geoffrey. (2006). Wars and Rumours of Wars: The Contexts of Cultural Conflict in American Political Behaviour. *British Journal of Political Science*, 36(1). Hämtad: <http://www.jstor.org.ezproxy.its.uu.se/stable/4092316>.

Grenholm, Carl-Henric. *Att förstå religion*. Sverige: Holmbergs i Malmö AB, 2006.

Janzon, Eva. Inget nej till religiösa skolor. *Världen idag*. 2017-10-06.

<https://www.varldenidag.se/nyheter/inget-nej-till-religiosa-skolor/repqjd!xEsahThC9ASJtE36p6SGg/> (Hämtad 2019-01-05).

Jupp, J. (1997). Creating Multicultural Societies: Australia, Britain, Sweden, and Canada. *International Journal*, 52(3). DOI: 10.2307/40203223.

Kristdemokraterna, *Ideologi och principprogram*, <https://kristdemokraterna.se/var-politik/ideologi-och-principprogram/> Hämtad 2019-01-13

Kristdemokraterna, *Friskolor*, <https://kristdemokraterna.se/politik-a-o/friskolor/> Hämtad 2019-01-05

Kristdemokraterna, *Kristdemokraternas principprogram*, <http://www.kd.nu/principprogram.pdf> Hämtad 2019-01-05

Kontraktualism, *Nationalencyklopedin*. 2019. <https://www-ne-se.ezproxy.its.uu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/kontraktualism> (Hämtad 2019-01-13).

Liberalerna, *Beslut i korthet – religiösa friskolor m.m.*, <https://www.liberalerna.se/landsmote-2017/beslut-korthet-religiosa-friskolor-m-m/> Hämtad 2019-01-06.

Liberalerna, *Liberalernas partiprogram*, <https://www.liberalerna.se/wp-content/uploads/liberalernas-partiprogram.pdf> Hämtad 2019-01-05

Liberalerna, *Religiösa friskolor*, <https://www.liberalerna.se/politik/religiosa-friskolor/> Hämtad 2019-01-13

Liberalerna, *Tal till nationen – religiösa friskolor*, [video], Facebook, <https://www.facebook.com/liberalernas/videos/tal-till-nationen-religi%C3%B6sa-friskolor/10160677979675624/> Hämtad 2019-01-13

Locke, John. Of Political and Civil Society. I *Two Treatises of Government and A letter concerning toleration*, J., Locke, J., Shapiro, I., Dunn, J. och Grant, R. New York: Yale University, 2003.

Malmén, Joel, ”Ebba Busch Thor (KD): ”Pappa staten ska inte bestämma””, *SVT*, 18 mars 2018, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/debatt-om-religiosa-friskolor-pappa-staten-ska-inte-bestamma> Hämtad 2019-01-13

Mellgren, Fredrik. Björklund skärper krav: Förbjud religiösa friskolor. *Svenska Dagbladet*. 2018-09-01. <https://www.svd.se/bjorklund-skarper-l-krav-forbjud-religiosa-friskolor> (Hämtad 2019-01-04).

Novus, *Bästa parti i politiska sakfrågor*, <https://novus.se/valjaropinionen/viktigaste-politiska-fragan-och-basta-parti/basta-parti-politiska-sakfragor/> Hämtad 2019-01-05

Rawls, John. *A Theory of Justice*. United States of America: Harvard University Press, 1999.

Rawls, John. *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press, 1996.

Rosenquist, Joachim. 2007. Politisk liberalism och skolans religionsundervisning. *Utbildning & Demokrati* 2007, 16(1). Hämtad: <https://core.ac.uk/download/pdf/26769530.pdf>

Schoenfeld, Stuart. (1999). Transnational Religion, Religious Schools, And the Dilemma of Public Funding for Jewish Education: The Case of Ontario. *Jewish Political Studies Review*, 11(3/4). Hämtad: <http://www.jstor.org.ezproxy.its.uu.se/stable/25834460>

Shapiro, Ian. John Locke’s Democratic Theory. I *Two Treatises of Government and A letter concerning toleration*, J., Locke, J., Shapiro, I., Dunn, J. och Grant, R. New York: Yale University, 2003.

Skolvärlden. *Lista: Sveriges religiösa friskolor*. <https://skolvarlden.se/artiklar/lista-sveriges-religiosa-friskolor>, Hämtad 2019-01-04.

Socialliberalism, *Nationalencyklopedin*. 2019. <https://www-ne-se.ezproxy.its.uu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/socialliberalism> (Hämtad 2019-01-13).

Weiderud, Hanna. (L) vill införa nyetableringsstopp för religiösa friskolor. *Sveriges Radio*. 2016-09-12. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6514694> (Hämtad 2019-04-05).

Wikén, Erik. Kritik mot S förslag om att förbjuda religiösa friskolor. *SVT*. 2018-03-14. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/kritik-mot-s-forslag-om-att-forbjuda-religiosa-friskolor> (Hämtad 2019-01-06).

Wright, Andrew. (2003). Freedom, Equality, Fraternity? Towards a Liberal Defence of Faith Community Schools. *British Journal of Religious Education*, 25:2. DOI: 10.1080/0141620030250206